

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА
ШЕВЧЕНКА**

**Навчально-науковий інститут філології
Кафедра германської філології та перекладу**

**ШЛЯХ ДО ІНТЕГРАЦІЇ СААМІВ У ШВЕДСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО
У РОМАНІ АНН-ГЕЛЕН ЛЕСТАДІУС «КРАДІЖКА»**

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «бакалавр»
студентки IV курсу
спеціальності «035.044 Германські мови та
літератури (переклад включно), перша – шведська»,

КОНДРАТЮК Аліси Андріївни

Науковий керівник:

к. філол. н., доц. Наталія ЛЮБАРЕЦЬ

Рецензент:

к. філол. н., проф. Наталія ЖЛУКТЕНКО

«Допущено до захисту»

Протокол засідання кафедри германської філології та перекладу

№ ___ від «___» _____ 2024 р.

Завідувач кафедри _____ (Олександр СТАСЮК)

КИЇВ-2024

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційна робота присвячено дебютному роману шведської письменниці саамського походження, володарки престижної премії Анн-Гелен Лестадіус. «Крадіжка» – роман-журналістське розслідування щодо проблем, з якими стикаються жителі північної Швеції. Роман став справжнім фурором у шведськомовному просторі.

Актуальність роботи зумовлена необхідністю з'ясувати особливості художнього переосмислення Анн-Гелен Лестадіус проблеми національної меншини саамів у шведському суспільстві та її авторської інтерпретації. Новизна роботи полягає у зверненні до неперекладеного на українську мову роману шведсько-саамського походження Анн-Гелен Лестадіус «Крадіжка», який ще не поставав об'єктом дослідження у світовому літературознавстві.

В ході дослідження було прояснено та унаочнено ставлення шведів до саамів, були розглянуті етнічні питання, а також внесок саамів у шведську літературу. Було визначено, що Анн-Гелен Лестадіус у своєму романі спирається на велику кількість конкретних фактів. Відтак було зроблено висновок щодо природи твору, яку визначено як роман – журналістське розслідування, оскільки твір поєднує фактичний матеріал з авторським художнім переосмисленням.

У бакалаврській роботі вперше здійснено аналіз особливостей структури та композиції досліджуваного роману «Крадіжка», сюжет якого зосереджено у двох часових площинах. Також проаналізовано композицію роману, яка позначається поділом на характерні для саамів сезони. У системі персонажів роману спостережено, що шість центральних персонажів є своєрідними уособленнями актуальних проблем шведського суспільства: екзистенційна криза та самогубство, ксенофобія, расизм, пошуки самоідентичності, звірські вбивства, браконьєрство, що не переслідуються та не караються законом, патріархальні структури.

Ключові слова: роман, стильові особливості, композиція, крадіжка, саам, система образів, стильові особливості, соціальна напруга, браконьєрство.

ANTECKNING

Det kvalificerande arbetet är tillägnat debutromanen av den svenska författaren av samiskt ursprung, vinnare av det prestigefyllda Ann-Helene Lestadius-priset. "Stöld" är en undersökande roman om de problem som invånarna i norra Sverige står inför. Romanen fick stor spridning i den svenskspråkiga världen.

Arbetets relevans beror på behovet av att ta reda på särdragen i Ann-Helene Lestadius konstnärliga omprövning av problemet med den samiska nationella minoriteten i det svenska samhället och dess författares tolkning. Det nya i arbetet ligger i att Ann-Helene Lestadius roman "Stöld" av svensk-samiskt ursprung, som ännu inte har varit föremål för forskning inom världslitteraturen, tilltalar läsaren.

Studien klargjorde och illustrerade svenskarnas inställning till samerna, undersökte etniska frågor och samernas bidrag till den svenska litteraturen. Det konstaterades att Anne-Helene Lestadius förlitar sig på ett stort antal specifika fakta i sin roman. Därför drogs en slutsats om verkets karaktär, som definierades som en roman - en undersökande journalistik, eftersom verket kombinerar faktamaterial med författarens konstnärliga omtolkning.

Kandidatuppsatsen är den första som analyserar särdragen i strukturen och kompositionen i den undersökta romanen Stölden, vars handling är koncentrerad till två tidsplan. Författaren analyserar också romanens komposition, som präglas av den för samerna karakteristiska uppdelningen i årstider. I romanens karaktärssystem konstateras att de sex huvudpersonerna är ett slags personifieringar av aktuella problem i det svenska samhället: existentiell kris och självmord,

främlingsfientlighet, rasism, identitetssökande, tidelag, tjuvjakt, som inte åtalas och inte bestraffas enligt lag, patriarkala strukturer.

Nyckelord: roman, stilistiska drag, komposition, stöld, samer, karaktärssystem, stilistiska drag, social spänning, tjuvskyttande.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ СААМСЬКОГО ПИТАННЯ У ШВЕЦІЇ ТА ШВЕДСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ	8
1.1. Відновлення історичної і правової справедливості для національної меншини саамів.....	9
1.2. Культурно-історична школа Іпполіта Тена.....	11
1.3. Внесок саамських письменників у шведську літературу.....	13
1.4. Становлення особистості Анн-Гелен Лестадіус як саамки та історія створення роману «Крадіжка».....	17
Висновки до розділу 1	21
РОЗДІЛ 2. ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ «КРАДІЖКА».....	23
2.1. Дебютний роман Анн-Гелен Лестадіус	23
2.2. Стилiстичні особливості роману «Крадіжка».....	25
2.3. Особливості композиційної будови роману «Крадіжка».....	29
2.4. Система художніх образів роману «Крадіжка».....	38
Висновки до розділу 2.....	45
ВИСНОВКИ	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	49
ДОДАТКИ	51

ВСТУП

Дебютний роман Анн-Гелен Лестадіус (1971 р.н.) став справжнім фурором у шведському літературному суспільстві.

Її роман «Крадіжка» («Stöld»), що вийшов друком у 2021 році, зустріли захоплено. Це – один з небагатьох шведськомовних творів, написаний саамом про саамське суспільство та їх проблеми. Дискусії навколо роману не вщухають.

Саамська література наразі знаходиться на самому початку свого розвитку. Через заборони та насильну асиміляцію саамів шведами. «Крадіжка» є першим серйозним романом про саамів, написаний за останні роки. Тому постать Анн-Гелен Лестадіус наразі є головною, на яку посилаються інші саамські літератори та науковці. Її випадок – безпрецедентний.

Протягом багатьох століть саамська мова, культура, релігія були табуйовані. Проте ця меншина не переставала ділитися спадковими знаннями між собою у родині та в общинах. Тому Анн-Гелен не стала винятком, і мала можливість отримати необхідні знання, що сформували її як особистість з власною культурою та чіткою позицією стосовно саамського питання. Проте стала першою за довгий час, кому вдалося так вдало винести свій роман на широку аудиторію.

Актуальність роботи зумовлена необхідністю з'ясувати особливості художнього переосмислення Анн-Гелен Лестадіус проблеми національної меншини саамів у шведському суспільстві та її авторської інтерпретації. Доля корінного населення окремих регіонів Швеції є важливою у світі глобалізаційних та антиглобалізаційних тенденцій, також на часі є звернення до творчості авторів з активною громадською позицією.

Новизна роботи полягає у зверненні до неперекладеного на українську мову роману шведсько-саамського походження Анн-Гелен Лестадіус

«Крадіжка», який ще не поставав об'єктом дослідження у світовому літературознавстві.

Мета дослідження – аналіз художнього переосмислення долі саамів, зокрема процесу їхньої інтеграції в сучасній Швеції, у романі Анн-Гелен Лестадіус «Крадіжка».

Досягнення цієї мети передбачало реалізацію таких **завдань**:

- ознайомитися з історичним контекстом інтеграції саамів у шведське суспільство;
- з'ясувати сутність понять «роман – журналістське розслідування», «йойк», «саами», «саамська література»;
- ознайомитися із передумовами створення роману;
- проаналізувати вплив історичних подій на особистість на прикладі героїв роману, системи образів твору;
- проаналізувати втілення національної самобутності саамів в романі Анн-Гелен Лестадіус;
- визначити стильові та композиційні особливості означеного твору
- з'ясувати місце та внесок саамів у шведську літературу.

Об'єктом дослідження є роман Анн-Гелен Лестадіус «Крадіжка».

Предмет дослідження – художні особливості зображення інтеграційного процесу саамів у шведське суспільство.

Методи дослідження становлять комплекс, в якому поєднані культурно-історичний підхід та метод глибинного вчитування.

Практичне значення: матеріали роботи можуть бути використані студентами при вивченні спецкурсів із сучасної шведської літератури.

Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел, що нараховує 30 позиції, з них іншомовних – 27, та двох додатків.

РОЗДІЛ 1. КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ СААМСЬКОГО ПИТАННЯ У ШВЕЦІЇ ТА ШВЕДСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

1.1. Відновлення історичної і правової справедливості для національної меншини саамів

Географічне розташування Sápmi включає в себе частини національних держав Норвегії, Швеції, Фінляндії та Росії. З лінгвістичної точки зору, саамська культура розгортається частково в основних мовах цих колоніальних держав і частково у власне саамських мовах, яких сьогодні прийнято рахувати як південносаамська, умесаамська, пітесамі, лулесаамська, північносаамська, Енаре Самі, Сколт Самі, Кілдін Самі та Терс Самі [7, с. 2].

«Саами жили у Швеції упродовж кількох тисяч років, задовго до того, як Швеція стала самостійною державою. У давні часи саами заробляли на життя полюванням, рибальством і розведенням північних оленів. Частина саамів, як і раніше, займається цими промислами. Саами мають свою власну мову, культуру та історію» [15].

Авторське бажання унаочнити історію цілого народу, надати їй громадського розголосу є причиною, чому цей роман побачив світ. Національні історичні меншини Швеції зазнавали системної дискримінації протягом багатьох століть. Окрім контролю над землями та товарами, корінне населення опинилося в ситуації, де їх вважали менш цінними порівняно з колоніальною владою. «Деякі етнічні групи були примусово виселені зі своїх традиційних територій, їм забороняли використовувати рідну мову» [15].

Протягом останнього століття в Швеції проблема примусового переселення саамів виникала неодноразово. Це впливало з закриття кордонів між Скандинавськими країнами, що унеможливлювало вільне пересування кочових племен за стадами оленів, а також з переходу до осілого способу

життя. Це призвело до суперечок щодо територій на півночі, які раніше спільно використовувалися саамами і шведами.

«Коли в 1886 році був прийнятий перший Закон про випас оленів, держава заявила, що саами мають право полювати та ловити рибу поза межею ареалу існування та в горах, де випасають оленів, на землі, якою керує держава. Однак держава вважала, що саами були організовані на недостатньому рівні, щоб самостійно керувати наданими правами на полювання та рибальство. Саами також не вважалися здатними впоратися з таким завданням. Тому було вирішено, що грантами будуть керувати окружні адміністративні ради. Досі залишається так, що адміністрація комуни розпоряджається субсидіями, а саамам забороняється надавати власні права на полювання та рибальство» [16].

Нинішній час потребує від соціуму визнавати помилки та приймати усіх як рівних у правах членів суспільства. Але як і раніше, саами піддаються дискримінації. Їм буває важче знайти роботу, до них ставляться інакше, ніж до інших, багато хто з них наражається на психологічне насильство у суспільних місцях. Уряд Швеції багато робить для того, щоб національні меншини

Національні збори в 2008 році одногolosно вирішили підтримати судовий позов саамів проти держави, щоб отримати виключні права на полювання та рибальство. Тому в травні 2009 року жителі саамського села Гірджа подали позов проти держави.

Відносно нещодавно стався неймовірний та важливий крок для шведсько-саамського суспільства. Шведська церква виказала публічні вибачення перед саамами за те, що протягом поколінь саамська релігія була заборонена. «Ви розповідали нам про насильницьку християнізацію та шведський колоніалізм. Культуру саамів заперечували. Сьогодні ми це визнаємо і від імені Церкви Швеції я приношу вибачення» [17].

Це дійсно суттєві зміни, проте недостатні, щоб в повній мірі відповісти за події минулого, та зробити життя саамів нормальним, та дорівняти їх до шведів в повній мірі. «Незважаючи на те, що Церква Швеції, у особі архієпископа Антьє Джакелена, вибачилась за свою роль у репресіях проти саамів – у тому числі за нагляд за школами-інтернатами, які примусово асимілювали саамських дітей, – шведський уряд цього не зробив. Сьогодні серед деяких верств шведського суспільства зростає усвідомлення відповідальності Шведської держави за становлення до саамів» [17].

Саами сподіваються, що вибачення стане переломним моментом для церкви, зробивши її ключовим союзником у процесі реституції з боку уряду. «Процес примирення в державі ледве розпочався. Вперше про це питання на найвищому рівні було озвучене близько 20 років тому. І лише кілька років тому Шведський уряд оголосив про створення комісії, що має встановити факти наруги над представниками саамського народу» [17].

Шведська думка повністю протиставлена саамській позиції. Шведи, які живуть на північній території, не вважають за потрібне давати так багато прав і свобод саамському народу. «Абсурдно надавати виключні права на полювання та рибальство саамам на тій підставі, що саами є корінним населенням Швеції», стверджує Хокан Олссон Гай [6]. Розподіл територій між ними складно визначити остаточно, адже обидва народи претендують на неї, шведи як і саами не хочуть поступатися. Ось лише два зі числа опублікованих висловів на цю тему: «Таким чином, йдеться про право кількох тисяч (3000–4000) людей на понад 45 відсотків шведської території. З них 300–500 — саами-оленярі, решта мають одного оленя, але не займаються оленярством» [18] або ж «очевидно, цього недостатньо, але тепер саамські села також займають половину Швеції, як результат проміжного звіту» [6].

Також шведи незадоволені тим, як багато, на їхню думку отримують саами від держави. «Варто врахувати, що оленярство має оборот приблизно 85

мільйонів шведських крон на рік, але отримує щонайменше 400 мільйонів шведських крон у вигляді субсидій» [6].

Уряд повинен застосовувати принцип розумності, який гарантує, що всі жителі Швеції мають однакові права та доступ до гір, лісу, малонаселених територій, полювання, рибальства, життя на природі, спорту, індустрії туризму, екологічного виробництва енергії, будівництво житла тощо, без перешкод з боку жителів місцевого саамського села, яке виступає проти всього, що може створювати значні незручності для оленярства в цьому районі та не приносить доходу саамам. «Що б не трапилося з цим питанням, політичні рішення повинні ґрунтуватися на поточній правовій ситуації та фактах, які мають значення для застосування чинного законодавства. Ніхто не виграє ні в чому іншому» [18].

Шведська думка проста, та зрозуміла: території, на яких вони від початку ведуть осілий спосіб життя, мають в більшій частині підпорядковуватися шведському суспільству. Саами зловживають історичним минулим задля того, щоб вибороти собі більше можливостей розпоряджатися територіями для випасу оленів та інших потреб, що змінює екологічні умови. «Те, що саамська громада вважає як несправедливість, сьогодні сприймається як єдина істинна оцінка зі звинуваченням у зловживанні з боку держави. Серед саамів вирує думка, що держава, повинна відшкодувати їм завдані збитки» [18].

1.2 Культурно-історична школа Іпполіта Тена

Французький історик і мистецтвознавець Іпполіт Тен (1828–1893) є засновником культурно-історичної школи. «Під впливом позитивістської філософії Тен наполягав на тому, що мистецтво має відображати правдиві факти» [19]. Він стверджував, що характеристики мистецтва безпосередньо

залежать від суспільного контексту. «Зміни в суспільстві позначаються на мистецтві. Соціологізм І. Тена базувався на трьох факторах:

- 1) раса (особливості національного характеру, ознаки спадковості);
- 2) середовище (природа, клімат, соціальні умови, географічні, політичні обставини, економіка);
- 3) момент (історична епоха, її традиції, рівень культури)» [19].

Свою діяльність І. Тен спрямував на пошуки спільного знаменника для пояснення явищ літератури, які досі здавалися залежними від випадковостей і суб'єктивних поглядів письменників. Цей спільний знаменник французький учений прагнув знайти в інших галузях науки.

Іпполіт Тен спрямовував свою діяльність на пошуки універсального принципу для пояснення літературних явищ, які раніше здавалися залежними від випадковостей та суб'єктивних поглядів авторів. Французький учений прагнув знайти цей принцип у інших наукових галузях. «Так, скориставшись працею Ч. Дарвіна «Про походження видів», І. Тен вніс до літературознавства метод аналогій, закон причинності та ідею закономірного розвитку певних явищ. Він вимагав від літературознавців об'єктивності й точності висновків: треба зрозуміти природу творчості, а не влаштовувати суд над письменником» [19]. Функція дослідника буде вичерпаною тільки тоді, коли він визначить причини, що викликали певні факти, віддзеркалені в художньому творі. Літературознавець повинен утримуватися від як позитивної, так і негативної оцінки досліджуваного матеріалу. Основний принцип культурно-історичного методу полягає в позитивістській тезі про принципову тотожність законів, що керують як світом природи, так і світом людського духу. «Так, французький філософ Іпполіт-Адольф Тен доводив можливість виведення в одній формулі тієї універсальної першопричини, з якої впливали б як наслідок усі елементи. Мета науки — встановлення такого «породжувального закону» [20]. У праці «Історія англійської літератури» І.-А. Тен шляхом літературознавчого аналізу інтерпретував історію англійської нації та цивілізації. «Представники

культурно-історичного методу розглядають твір мистецтва як історичний документ, «знімок» раси, середовища й моменту, що його породили» [20].

Напрацювання культурно-історичної школи, вважаємо, допоможуть з'ясувати особливості самоусвідомлення авторкою належності до саамської національної меншини, витоки її творчих імпульсів та проаналізувати особливості художнього образу представників саамів у романі.

1.3 Внесок саамських письменників у шведську літературу

Протягом багатьох поколінь гноблення, посягань і конфліктів саамам вдалося зберегти свою етнічну та культурну ідентичність завдяки єднанню.

Історія саамської літератури довга і відзначена труднощами, опором і тріумфами. «Знайдіть час, щоб «послухати саамські голоси». Це необхідно як саамам, так і іншим шведам, щоб ми могли зрозуміти історію нашої країни, нашу культуру і, зрештою, самих себе», – закликає Кай Альфредсон, редактор Litteraturbanken [21].

У 1979 р. була створена Асоціація саамських письменників, і це мало стати професійною організацією для всіх саамських митців художнього слова країн Північної Європи. «Мандат організації полягає в заохочуванні та підтримці саамських письменників і саамської літератури шляхом створення стипендії, пошуку підтримки для фінансування публікацій, професійного наставництва, організацію семінарів. Також важливо було мати форум для спілкування» [1, с. 49].

Саамські письменники, які або не можуть чи свідомо вирішили не писати саамською мовою, залишаються в меншості, оскільки більшість саамських літераторів продовжують писати саамською мовою. «Іноді такі автори відчують себе виключеними з асоціації саамських письменників та їх цілей, але асоціація стверджує, що саамська література, видана норвезькою,

шведською, фінською або навіть німецькою мовами має право на підтримку та членство в асоціації» [1, с. 50].

Літературна історія Сапмі налічує понад 400 років, але незважаючи на це фізичний фонд саамської літератури, тобто літератури, написаної саамською мовою, рідко наповнює більше ніж стелажний метр шведської публічної бібліотеки. Причин для цього багато. Публікація саамської літератури у Швеції довгий час майже не велася. Потреби саамських авторів і читачів були незримі через відсутність цілеспрямованої підтримки видавничої справи саамською мовою, що призвело до того, що більшість авторів були змушені публікуватися в Норвегії. Шведська література не може бути цілісною і зрозумілою без включення творів, створених саамськими письменниками з початку XVII ст.

Важливість усної народної творчості в історії літератури саамів очевидна. Це частково ілюструється кількістю йойків – саамських народних пісень. «Йойк, унікальна форма культурного самовираження саамського народу, можна розуміти як метафору самої традиційної культури саамів» [9, с. 45].

«У всебічному та особистому характері своїх почуттів йойк об'єднує людей, створюючи солідарність» [11, с. 105]. Частина саамів були асимільовані в культури своїх країн; однак достатньо частина чинила опір спробам місіонерів, урядів і технологій змінити спосіб їхнього життя, згуртованість саамської спільноти під впливом форм культурного вираження, таких як йойк, уможливила це виживання [11, с. 106].

Починаючи з XVIII ст. йойки записувалися, перекладалися або інтерпретувалися шведською мовою.

У XVII ст. саамська література отримала свого першого народного поета, ім'я якого стало відомим суспільству. Олаус Сірма (1655–1719) автора записаних латиною йойків, що зачарували багатьох читачів і призвели до довгої низки інтерпретацій, повторних віршів і наслідувань [2, с. 9].

Професор саамської літератури, Вуокко Хірвонен, розділила історію саамської літератури на чотири епохи, та надала їм назви за родинними зв'язками: *Máttaráhkku* (прабабуся), *Áhkku* (бабуся), *Eadni* (мати), *Nieida* (донька). Цей поділ дає розуміння про спадкову зміну епох, метафорично слідуючи чотирьом поколінням жінок, через що ретроспектива літератури розглядатися зсередини і сприймається як щось справжнє і людяніше. Такий підхід відрізняється від західних літературознавців, чий спосіб мислення інтроспективний.

Перший з цих чотирьох літературних періодів *Máttaráhkku* (прабабуся), починається від початку писемності XVII ст. і триває до початку XX ст. Протягом цього періоду саме йойк становить саамську літературу. «Саамські йойкери працюють з римами, метафорами та формами, де драматургічних криву найкраще можна описати як спіраль. Це особливий спосіб дивитися на час в оповіді та житті як на щось циклічне, повторюване, що рухається в одному напрямку. В ньому полягає різниця між саамською та іншими європейськими літературами протягом цього періоду» [2, с.12].

За періодом *Máttaráhkku* (прабабуся) слідує період *Áhkku* (бабуся), який триває між 1900 і 1940. У цей час з'являється першим саамським романом – «*Muitalus sámiiid birra*» (Історія саамів) Йохана Туріса (1854–1936). Цей твір уперше був опублікований в 1910 році. Книга про життя лапландців із текстом північносаамською та датською (у перекладі Емілі Демант Хатт). Шведською мовою вона була вперше опублікована в 1917 році в перекладі Свена Карлена і К. В. Wiklund. Роман Йохана Туріса відіграв визначну роль у розвитку саамської літератури, утверджуючи саамську парадигму. Голос, що прозвучав у цьому творі, має деколоніальний напрям, що висловлює прагнення до саамської незалежності та самоідентичності.

У цей період з'являються перші літературні твори, написані саамською мовою, зокрема оповідання, збірки анекдотів, а також декілька прозових і поетичних творів. Усі вони вражені духом опору проти колонізації та

асиміляції. Серед них можна виділити Андерса Ларсена (1870-1949) як яскравий приклад, що підтверджує дану тезу, а також Матті Айкіо (1872–1929), який писав норвезькою мовою та висвітлював протистояння саамів з суспільством більшості, дискримінацію та жорстку норвезькість.

Наступний етап розвитку – Eadni (мати) є найболючішою частиною в саамській літературі. Він охоплює 1940-1980 роки. В цей період можна відзначити Сару Ранту Ренлунд (1903–1979), яка у своїх творах розповідає історію втручання держав в культуру саамів і повсюдну втрату мови. Тоді асиміляція саамів проходить через найбільш жорстокі фази. Традиційні знання сприймаються як непотрібні у контексті життя та кар'єрних можливостей у великому місті ХХ століття.

Літературні твори, що описують цей час, почали з'являтися у 1990-х роках та продовжують отримувати місце в сучасному дискурсі завдяки таким творам, як «Саамська кров» Аманда Кернелл 2016 року.

Проте некоронованим літературним королем періоду Eadni (мати) є Айлохаш (Нільс-Аслак Валкеапя, 1943–2001), який у 1991 році був нагороджений Літературною премією Північної ради за твір «Beaivvi, áhčážan» («Сонце, мій тато», 1988). «Цю книгу можна розглядати як короткий виклад творів усіх саамських авторів. Він містить тексти пісень, що натякають на літературу періоду Máttaráhkku, опір часів Ельзи Лаули; боротьбу проти колоніалізму, расову політику та втрату мови» [12, с. 21].

Сучасний літературний період – Nieida (донька). Для нього характерний новий погляд на літературні жанри, де художники і письменники змішують різні жанри, створюють колаборації, співпрацюють через кордони. «Це приклад саамських письменників і перекладачів. Сьогодні часто музиканти, такі як Sofia Jannok і Marja Mortensson, або такі митці, як Anders Sunna, Marjet Anne Sara та Вімме Саарі, і їм вдалося певним чином вразити міжнародний рівень який нагадує Olaus Sirma.» [12, с. 22].

Сучасна саамська література стала більш різноманітною в плані мов, ніж раніше. Кілька письменників, які здобули визнання у Швеції, як-от Анн-Хелен Лестадіус і Моа Баке Астот, справді пишуть шведською мовою, але вони також вказують на важливість перекладу. Так можна зробити доступною саамську літературу і зміцнити та забезпечити виживання для саамських мов.

У той же час сучасна саамська література насичена творами авторів, які свідомо вирішили не перекладати з саамських мов, як, до прикладу, Niillas Holmberg і Helga West, і попри це вони стали відомими іменами на поетичних фестивалях і літературних ярмарках навколо світу. «У певному сенсі з цим можна сперечатися, сьогодні Європа заново відкриває саамську літературу та культуру так само, як протягом XVIII століття, різними мовами, в перекладі або як гібридні тексти, де межі між мовою та літературою, музикою та мистецтвом часто розмиті. Література Сапмі народжується, живе і продовжує розвиватися в діалозі, відкриваючи кордони» [12, с. 23].

Таким чином, література саамів, що має власну історію, існує не лише як література національної меншини, але й живить чи то невід'ємною частиною шведської літератури.

1.4. Становлення Анн-Гелен Лестадіус як письменниці та історія створення роману «Крадіжка»

Весь процес написання «Крадіжки» зайняв загалом сім років: п'ять років досліджень і два роки написання. Все почалось з того, що Анн-Гелен у соціальних мережах розповідала оленяркам, про видобуток корисних копалин, діяльність лісових компаній, зміну клімату, браконьєство, і як це вплине на їх життя. У Анн-Гелен також є рідні люди, які займаються оленярством, тож цей світ їй знайомий. Однією з ключових зустрічей у роботі авторки стала зустріч з оленяркою Сарою, під час якої вона розповіла про важливість 100

поліцейських звітів щодо порушень прав саамів. стосовно злочинів пов'язаних з північними оленями, у саамському селі Гуоерт (Gyoert). Після цієї зустрічі, Анн-Гелен, зрозуміла, що в неї достатньо матеріалу для написання роману, на реальній основі [22].

Для авторки висвітлені теми є особистими, про що вона неодноразово повідомляє у різних джерелах. «Я народилася в Кіруні, на моє виховання вплинула расова неприязнь і державна політика шведизації. Мама не хотіла вчити мене саамської мови, і чим дорослішою я ставала, тим ясніше було, що моє походження викликало ненависть» [23] .

«Я виросла серед книжок і усних саамських розповідей. У такому оточенні я не повинна була стати письменником. Я почала з журналістики. Потім виграла конкурс сценаристів і нарешті почала перші спроби у письменництві. Було очевидно, що я буду писати про нас, саамів, про ідентичність і мову, ненависть і конфлікти» [23].

Авторка, що концентрується виключно на саамській тематиці, прагне надати їй належний розголос та досягти бажаного результату – змін. Свій душевний біль та відчуття несправедливості вона перетворила на мотивацію присвятити своє життя висвітленню проблем утисків у правах саамів.

Цей замисел був реалізований у її дебютному романі. «Крадіжка» – це оповідь, яка вимагала значних зусиль та виважених роздумів, оскільки базується на важливих реальних подіях. Справді, багато людей, що проживають за межами земель Сампі, навіть не усвідомлюють, що неподалік від них вже тривалий час відбувається напружений конфлікт, ознаки якої найбільше відчують саами-оленярі. У цьому протистоянні також відбуваються по-звірячому жорстокі вбивства тварин. «Під час написання я мала доступ, серед іншого, до сотень поліцейських звітів, про вбитих і закатованих оленів. Жоден з винуватців не притягнутий до кримінальної відповідальності.... Крім того, я особисто на собі відчувала, що таке ненависть до саамів, і як журналіст, і як письменник» [23].

Авторка сформувала чітку місію свого життя – спонукати людей почути думку тих, кого не захищають правоохоронні органи. Їхня думка має бути почута, їхні права і свободи мають бути захищені. «Для мене «Крадіжка» – це історія про те, що відчай робить з людьми. Яким важким буває життя в селах, де всі всіх знають. Де один поліцейський патруль охороняє гігантську територію. Де конфлікти за землі полювання і рибальство живлять ненависть з покоління в покоління» [23].

Саамське питання є складною мультифакторною проблемою, що викликає зацікавленість як роману, який ми можемо визначати як роман – журналістське розслідування. Расизм, який раніше проявлявся в громадських просторах, зараз знайшов шлях виявлення у віртуальному середовищі, зокрема в інтернеті, особливо на платформах соціальних мереж та в медіа. Расизм на думку авторки також по-різному впливає на свідомість людей залежно від місцевості: в Стокгольмі, наприклад, все закінчується нудними дискусіями про мисливство та права на землю. «Держава мала якось висвітлити і розповісти, що сталося не так, і важливо, щоб про це говорили ті, хто має владу. Так виступ єпископа Антьє Джакелена мав позитивний крок до примирення. Але я не знаю, як зможу пробачити тим, хто цькував мене в дитинстві» [4].

Для створення роману письменниця використовувала свідчення оленярів із поліцейського архіву північного регіону Швеції, зібраного протягом останнього часу. Кримінальні справи порушувалися у зв'язку з вбивствами північних оленів, які є власністю саамських скотарів. «Для саамів, – маючи на увазі ту корінну групу, до якої я належу, – північні олені – це не просто тварини. Вони є способом і засобом існування» [24].

Дані злочини об'єднує формулювання у провадженні «брак доказів», і усіх їх згідно з цим перекаваліфікуються як «крадіжка». Звідки і пішла назва твору.

Останні публікації, наведені у Шведських ЗМІ свідчать, що подібні звернення до поліції надходять по сьогоднішній день. У своєму романі Анн-Гелен Лестадіус критикує роботу поліції, яка завжди має виправдання, щоб не прибути на місце злочину або прибути надто пізно. Отже, йдеться про національні утиски саамів: «Вони вбивають наших північних оленів, тому що не можуть вбивати нас» [24].

Сучасні автори прагнуть, щоб їхні твори мали свою екранну версію. І Анн-Гелен стала однією з тих, кому пощастило отримати таку маленьку перемогу. Роман став настільки резонансним, що за його мотивами буде знятий фільм на Netflix. Тож книга матиме більший розголос, і в подальшому зможе впливати на масову свідомість, чого і прагнула авторка. «...Я вважаю, що важливо підвищувати поінформованість за всіма напрямками. Так було, коли «Крадіжка» була опублікована, багато людей були засмучені та шоковані, і багато хто з них зв'язався зі мною в соціальних мережах. У Швеції складається враження, що держава дбає про меншини, але певні рішення в історії мали серйозні наслідки для них. Ось, наприклад у нас існував інститут расової біології, працювали кочові школи для саамів, саамів примусово переселяли до інших регіонів. Багато хто не знає історичної правди... Все ще є надія, що фільм може розпочати зміни» [22].

Анн-Гелен Лестадіус не є єдиною фігурою в літературі, що має чітку та активну соціальну позицію. Письменники, завдяки своєму творчому впливу, мають можливість не лише висвітлювати суспільні проблеми, але й активно спонукати до змін. Серед визначних представників літературної еліти з активною громадською позицією слід згадати Чарльза Діккенса. Його активна громадська позиція та написання роману «Пригоди Олівера Твіста» відіграли ключову роль у спровокованні певних змін у суспільстві. «Цей роман, зокрема, привернув увагу до жахливих умов, у яких жили діти та дорослі у робітничих домах. Результатом було закриття цих закладів і вдосконалення умов їх

проживання. Діккенс став історичною постаттю, яка послужила прикладом для подальших зусиль у справі соціальної реформи» [5, с. 325].

Так само Анн-Гелен Лестадіус не перша авторка, чий роман написаний у жанрі журналістське розслідування. «Журналістське розслідування – це спеціалізований жанр журналістики, спрямований на виявлення правди та виявлення порушень через глибоке дослідження та аналіз. Роман-журналістське розслідування є художнім твором, в якому сюжет побудований навколо журналістського розслідування» [8, с. 15]. Цей жанр поєднує елементи детективу та документальної літератури, де головний герой, зазвичай журналіст, займається дослідженням та розкриттям якихось злочинів, корупції чи інших значущих подій. «Журналісти-розслідувачі працюють над складними темами, такими як корупція, злочини, порушення прав людини і зловживання владою. Видатними прикладами книжок про журналістські розслідування є «Вся президентська рать» Боба Вудворда і Карла Бернстайна, яка описує розслідування скандалу Вотергейт, та «Токсичний шлам – це добре для вас» Джона Стаубера, що розкриває маніпуляції в сфері екології та охорони здоров'я» [25].

У шведській літературі також є автори, що представляють свої романи – журналістські розслідування. «Стіг Ларссон, який від початку був журналістом, так само як і Анн-Гелен Лестадіус, своєю трилогією «Міленіум» намагався висвітлити проблеми з корупцією, злочинністю та суспільною несправедливістю» [13, с. 183].

Висновки до розділу 1. У ході дослідження було з'ясовано ставлення шведів до саамів, були розглянуті етнічні питання, внесок саамів до шведської літератури. Анн-Гелен Лестадіус спирається велику кількість конкретних фактів. Тож кожна деталь в її роботі заснована на реальних подіях.

Уряд Швеції не припиняє будувати шахти та електростанції на землях саамів, і сподівається і надалі користуватися природними ресурсами.

Пригноблення культурних та релігійних особливостей саамського суспільства є ще одною невід'ємною складовою історії національних меншин. Та відносно нещодавно почали формуватися шлях до змін.

Протягом багатьох століть саамська мова, культура, релігія були табуйовані. Проте ця меншина не переставала ділитися спадковими знаннями між собою у родині та в общинах. Тому Анн-Гелен не стала винятком, і мала можливість отримати необхідні знання, що сформували її як особистість з власною культурою та чіткою позицією стосовно саамського питання.

Найжахливіший злочин проти саамів – це вбивство оленів. Північні олені — це не лише засоби для фізичного існування для саамів, вони також мають духовне значення; напад на північного оленя – це напад на саму культуру. Саме на цьому злочині зав'язується увесь роман.

РОЗДІЛ 2. ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ «КРАДІЖКА»

2.1. Дебютний роман Анн-Гелен Лестадіус «Крадіжка»

«Крадіжка» — дебютний роман, що став бестселером в Швеції, та перекладений більше ніж двадцятьма мовами, про молоду саамську дівчину та її боротьбу за захист стада північних оленів, своєї родини та їхніх традиційний спосіб життя.

Роман «Крадіжка» Анн-Гелен Лестадіус, відзначений нагородами та заснований на реальних подіях, можна розглядати як синтез різних тематичних аспектів. «Крадіжка» частково є історією дорослішання, частково піснею про закоханість у світ природи – зображення забутої частини Швеції, частково оповіддю про боротьбу за справедливість.

Анн-Гелен Лестадіус аналізує історію крізь призму свого власного життєвого шляху та сучасних реалій, надаючи цілісну інтерпретацію подій. У післямові вона рефлексивно висвітлює рівень правдивості та основи вигаданого сюжету, розкриваючи співвідношення фактів і художньої творчості. «У своїй промові під час нагородження за найкращий сценарій я сказала, що в мене немає мови, у мене немає північних оленів, але в мене є серце, і воно саамське. І цього в мене ніхто не забере. Написання «Крадіжки» та молодіжних книжок про саамів і торнедальців було моїм способом визначити моє походження. Це мій спосіб залікувати рани» [23].

Тема вбивства оленів для саамів є болючою. Часто звірські вбивства не розслідуються, і перекваліфікуються за визначенням як «крадіжка». Звідси і зародилася назва твору. Шведська поліція наполягає на тому, що вбивства північних оленів є простою крадіжкою і не заслуговують серйозного розслідування.

Дев'ятирічна Ельза – донька саамських оленярів. Її громада перебуває під постійним гнобленням з боку шведського населення, яке не завжди розуміє

саамський спосіб життя. Уряд Швеції намагається забрати їхні землі для видобутку корисних копалин. Іншою загрозою є браконьєри, які забивають північних оленів, перетворюючи полювання на жорстокий спорт задля розваги та продажу оленього м'яса на чорному ринку. У романі багато уваги приділено тому, як саме відбуваються звірячі вбивства тварин, і що вони не мають якоїсь видимої причини – це жорстокість заради жорстокості. «...ноги, були зламані і вивернуті в інший бік. Він дістав телефон і зняв відео, панорама від зламаних ніг до тремтячої морди. Його погляд був уже не сповнений жаху, а просто покірності. Можливо, варто було б відрізати йому роги, поки він був ще живий. Просто так» [8, с. 157]. Авторка досить детально розкриває відсутність підстав для скоєння злочину: «Роберт почекав, поки північний олень знову вийде на доріжку, а потім поїхав за ним, дозволяючи ревучому двигуну робити свою справу. Він вдарив оленя ззаду, так що він перекинувся на бік, а лижі снігохода впилися йому в шию. Ідеальний. Очі оленя виглядали так, наче вони вискакували з орбіт, він задихався, висолопивши язика... Роберт знову дістав телефон і сфотографував» [8, с. 155]

Крім вигаданих сюжетних ходів «Крадіжки», боротьба Ельзи також має свій реальний прототип в університетських дослідницьких лабораторіях і кімнатах для засідань ООН. Традиційні землі саамів розташовані переважно за Полярним колом, де глобальне потепління відбувається в чотири рази швидше, ніж у решті світу. У Швеції видобувна промисловість продовжує загрожувати саамським скотарям, а в Норвегії зелена енергетика завдає шкоди традиційним оленьарським господарствам. Можливо, найбільшою темою для рефлексії є той елемент «Крадіжки», де є чітке розуміння того, як покоління саамів жили в гармонії зі своїм світом і як насильство працювало, щоб зруйнувати ці знання та стосунки.

«Тварини не важливіші за людей, і можливість вийти на вулицю та насолодитися природою – це свята річ для нашої громади. Крім того, це більше, ніж просто заборона на снігоходи – дискримінаційним є те, що не всі

саамці мають право займатися оленярством і право на цю землю. Іншими словами, було вирішено, що деякі саами кращі за інших і ще можуть контролювати доступ усіх інших до природи». Ельза ляснула обома долонями по керму. А хто це забрав у саамів права? Це були не ми, це була держава! І справа не в тому, щоб нацьковувати тварин на людей!» [8, с. 321].

Лестадіус також не цурається критикувати патріархальні структури, які продовжують існувати у саамському суспільстві. Ельза як жінка не може успадкувати справу своєї родини, тим паче коли має старшого брата. «...він був схожий на свого батька та інших старих людей в оленячих загонах, які зверхньо дивилися на будь-яку жінку, яка хотіла самоствердитися. Чоловіки, які мали свою думку про місце жінок, які не охоче ділилися простором чи знаннями. Вони їй не були потрібні; Тато і Маттіас навчили її всьому. Однак Ніко шукав жінку, яка була б хорошою берегинею домашнього вогнища, яка ніколи не скаржилася б на тижні та місяці на самоті, яка тримала б морозильну камеру повною, і витирала носи дітлахам...» [8, с. 204].

Отже, вже у дебютному романі письменниця чітко декларує свою громадську позицію, окреслює умови життя та устрій суспільства саамів на сьогоденішньому етапі їхньої інтеграції у шведське суспільство.

2.2. Стилiстичнi особливостi роману «Крадіжка»

Розподіл роману на частини не є випадковим. Ділити рік на вісім сезонів унікальна риса саамського народу. Нерідко північну частину Швеції називають «землею восьми сезонів року» [26].

«У шведській Лапландії ми живемо близько до природи. Коли ви, як і ми, живете і працюєте в гармонії з природою, ви усвідомлюєте дрібні нюанси у зміні пір року. Тож не дивно, що у шведській Лапландії ми говоримо про вісім пір року замість чотирьох» [26].

Анн-Гелен Лестадіус використовує для поділу на частини назви частин трьох сезонів (Dálvi/зима 2008; Sakcadálvi/осінь–зима 2018; Giddageassi/весна–літо 2019).

Перша частина Dálvi 2008 – зима – початок розповіді, скутий холодом і страхом, на тлі повсякденного життя саамського селища, час коли сонце ледве з'являється із-за горизонту, перш ніж знову зникнути – темна Північна зима. Dálvi – найдовша з восьми пір року, яка триває з грудня по березень. Холод стискає і пейзаж застигає у найвигадливіших витворах. Над гірськими районами, в лісах і на узбережжі шумлять звивисті хуртовини, поповнюючи сніговий покрив. «Тепер ви повинні одягатися розумно, якщо ви збираєтеся вийти з приміщення. Шар за шаром, шерсть ближче до тіла поверх товстий пуховик, щоб зігрітися» [26].

Дев'ятирічна Ельза гордо без остраху їде в сутінковому лісі, де все їй знайоме, до своїх оленів, знаючи, що мама, тато й Маттіас прийдуть пізніше. Ця зима для неї буде часом великих втрат.

«Поділ на всім сезонів спочатку походить від корінного населення саамів. Вони стежили за змінами клімату та природи, коли переганяли своїх північних оленів між зимовими та літніми пасовищами. Сьогодні більшість саамів більш-менш осілі, але так само залежать від пори року та клімату. Ці унікальні знання важливі в регіоні з великими контрастами між, наприклад, літом і зимою, де різниця температур в окремі роки може досягати 70 градусів.» [26].

Шведи не сидять у домівках і не чекають весняного сонця. Жителі шведській Лапландії люблять зиму. Природа дарує фантастичні видовища, а ясними вечорами і ночами можна насолоджуватися блискучим північним сяйвом, яке танцює по небосхилу. У зимовий період стада північних оленів можна спостерігати щоденно, олені пасуться вільно, переважно на суші. Північний олень пристосований до арктичного клімату і може зберігати як воду, так і енергію, коли стає холодно.

Наступний розділ *Sakcadálvi* 2018 – передзима, настає у листопаді-грудні, вона приносить водночас і темряву, і світло. Прошло десять років Ельзі – дев’ятнадцять. Все життя попереду – яким воно буде? Чи зможе вона протистояти своєму противнику, чи виявиться вона безпорадною, та замкнеться у собі, уникаючи протистояння.

Передзима – дні стають коротшими, і природа змінює свій колір на білий. Сніг освітлює темні зимові вечори та ночі. Але, мабуть, найбільше тому, що сніг покриває великий, природний майданчик для випасу. Північні олені користуються нагодою, щоб пастися на залишках трави та осоки в лісах і на болотах, куди їм може пощастити потрапити, навіть якщо сніговий покрив встигає досягти товщини кількох сантиметрів. Передзимовий період також час забою. У листопаді-грудні забивають переважно телят. Крім того, зараз стада північних оленів діляться на зимові групи та переміщуються на зимові пасовища в лісі, а в деяких випадках аж до узбережжя.

Останній розділ *Giddageassi*/весна–літо 2019 – весняне літо, так сезон називають на луле-саамі. Безкінечна холодна темрява подолана, весна завжди отримує перемогу. Ельза як і природа долає свого кривдника.

Тепер зелень розтікається всюди, так, природа буквально вибухає хлорофілом. Досить сюрреалістичним виглядає той самий пейзаж, що лежав білим і застиглим лише кілька місяців тому. Олені, нарешті, отримують довгоочікуваний спокійний період, вільний від комах і зграй кровожерливих комарів. Користуючись нагодою, випасають і заповнюють склади в березовому лісі та на болотах.

За концепцією культурно-історичної школи Іпполіта Тена, аналіз тексту може проводитися з урахуванням трьох аспектів: раси, середовища та моменту. Відповідно цій структурі, можна ідентифікувати саамів як один з ключових елементів. Також важливими факторами є середовище, що відображає особливості природи, культурного середовища саамів, та етнічний конфлікт між саамами та шведами. І моменти часу, зокрема, періоди життя

головної героїні, коли вона є дев'ятирічною та дев'ятнадцятирічною. І перша частина є ніби зачином, усе найголовніше відбувається в другій частині – розвиток подій та розв'язка.

У романі, досить впізнаванні ознаки жанру журналістського розслідування. Письменниця включила в роман список чутливих для саамів питань соціального і політичного характеру, расизм, ксенофобія, невпинна зміна клімату, боротьба за території, гендерна нерівність, вимирання малочисельних народів, самоідентифікація у глобалізованому суспільстві, поліцейське упереджене ставлення, несправедливість у судочинстві. Протягом усього твору та чи інша тема розкривається та сама авторка рефлексує на ці теми вустами своїх героїв. А головне усі теми були взяті з різних наукових джерел, та авторкою було проведено журналістське розслідування. Ці теми є актуальними викликами для сучасного цивілізованого світу, і не є обмеженими лише для Швеції. Подібні проблеми присутні у будь якій іншій державі.

Розповідь ведеться з перспективи не приховування злочинця, де оповідач рухається між різними персонажами, які спільно розкривають історію.

Визначним у романі також є детальний опис забою оленів важкий для читача, але ця надмірна реалістичність, тримає реципієнта у динамічному напруженні.

Розглядаються багато можливих причин що змушують одну групу людей ненавидіти іншу. Неминуче корінні жителі, що вимагають для себе особливого ставлення, стають мішенями для ненависті і переслідувань.

Екстремально суворі температури завжди були серйозною проблемою для тубільних жителів, проживаючих під Північним полюсом. Проте з поширенням глобального потепління, яке спричиняється зміною клімату, умови для розведення північних оленів стають більш складними, або навіть стають неможливими. Роман починається напружено, хоча розвивається

повільно, але потім швидко набирає обертів і швидко рухається до драматичної розв'язки.

2.3. Особливості композиційної будови роману «Крадіжка»

Вже сама назва роману натякає на головну зав'язку твору. Шведська поліція наполягає на тому, що вбивства північних оленів є простою крадіжкою і не заслуговують серйозного розслідування, як нами було зазначено раніше. Тож усе починається з історії вбивства.

Історія розгортається взимку, коли сонце ледве з'являється з-за горизонту, перш ніж знову зникнути – темна Північна зима. Дев'ятирічна Ельза гордо без остраху їде в сутінковому лісі де все їй знайоме до своїх оленів, знаючи, що мама, тато й Маттіас прийдуть пізніше, щоб погодувати тварин, але бажаючи здивувати їх, підготувавши для них все необхідне.

В той час Роберт скоює черговий злочин. Під час втечі Роберт губить оленьче вухо, на якому є позначення, хто є власником оленя. Він не помічає, що загубив його, сідає на свій скутер і їде геть.

Вухо з позначкою – це все, що лишилося Ельзі від її оленя Настегалла. Ельза безсила проти Роберта: він старший, білий чоловік із суспільства більшості [шведів] на противагу девятирічній дівчинці саамки.

Мама і Маттіас по-різному реагують на те, що сталося. Маттіас розлючений хоча і приховує свої почуття в собі. Мати мовчить, але Ельза відчуває, що вона плаче.

Наступного дня після вбивства, родина збирається на кухні за сніданком, перш ніж Ельза поїде з батьком в поліцію, щоб написати заяву про вбивство оленя.

Інцидент у поліцейському відділку розширює розуміння читача в чому різниця між саамською меншістю і шведською більшістю. Запитання поліцейського ставлять під сумнів заяву батька:

- Може бути, хтось залишив паркан відкритим?

- Жодного шансу, - сказав тато.

- Рани на шиї, тут написано. Сліди від ножа, скажете ви, але чи не могла тварина підійти надто близько до гострої частини паркану?

- Не може бути й мови, – сказав тато. – І це не пояснює, як тварина опинилася за межами загону, і без вух [8, с. 41].

Поліцейський необізнаний з тим, що відбувається в громаді саамів, це дратує батька, він просить Ельзу розповісти, чи вона бачила щось у лісі, але Ельза вдає, що нічого не бачила. Наступної хвилини татові повідомляють, що північного оленя вкрали і вдяти нічого не можна. Тато опиняється в невігідному становищі. Він роздратований, чому поліція ніколи не виїжджає на місце події, коли їх викликають через вбивство оленів.

Цей розділ показує, що громада більшості має пріоритет над саамською меншістю. Розділ сприймається як знуцанням над батьком і саамами. Батько залишається безсилим.

Саамська школа, де вчиться Ельза, і звичайна сільська школа ділять їдальню та спортивний зал. В їдальні працює жінка на ім'я Астрід, що веде приховану війну проти Ельзи та інших саамських дітей. Вона постійно прискіпується до дівчинки, змушуючи дитину відчувати несправедливість під час кожного обіду: «Язик бідної леді Астрід затинався, коли вона скаржилася на «Лаппів» через недоїдки, випускаючи лайку. За чутками це траплялося так часто, що її викликали до кабінету директора, щоб обговорити вибір слів. Після цього вона відмовлялася взагалі відкривати рота, перебуваючи на роботі» [8, с. 109].

Лассе – дядько подруги Ельзи Анни-Стіни, наймолодший серед трьох своїх братів. В його випадку у саамському світі складно стати чоловіком з

власним правом глосу і мати можливість займатися оленярством. Коли Ельза питає у Лассе, чому він не може працювати з оленями, він відбувається жартом, що не надто сильний, щоб працювати цілий день.

Одного разу Лассе бере Маттіаса та дівчат кататися на скутері і шукати оленів. В лісі компанія знаходить сліди крові двох убитих оленів. Лассе і Маттіас намагаються захистити дівчат від жахливого видовища, але запізно – вони приголомшені виглядом місця злочину. А сцени вбивства та наслідки авторка розписує детально та правдиво. «Ельза відвернулася і подивилася на небо верхівки сосен. Вона озирнулася на Маттіаса, який сидів на снігоході, опустивши голову. Щоки Анни-Стіни почервоніли, її голос звучав зухвало.

- Я ж казала тобі, що вони розрізали оленів. Так само, як тоді, коли забрали теля» [8, с. 43].

Цей розділ пояснює складні стосунки між Лассе і на кілька років молодшим за нього Маттіасом, який саме рівняється на Лассе.

Лассе знаходиться у ситуації, коли неможливо займатися основним саамським ремеслом, і це змушує його неохоче піти працювати на шахту. Там його робота затребувана, та ще й має хорошу зарплату, але він позбавлений поваги в середині своєї громади, через що гірничо-видобувна промисловість негативно впливає на оленярство. Більш перспективна сфера праці не робить Лассе щасливим. Він покінчує з життям самогубством. Його знайшли мертвим в одному з місць під землею у шахті, його колеги були шоковані вчинком Лассе.

На похороні Лассе друзі несуть труну до місця останнього спочинку, але Маттіаса немає серед них. Маттіас почувається зрадженим, Лассе знову перевершив його. «Маттіас ніс би Лассе міцним плечем і не плакав би так» [8, с. 145].

«Він змусив себе подивитися на усміхнену фотографію Лассе поруч з труною. Іншої фотографії годі було знайти, бо так він завжди виглядав.

Напевно, хотів. Щоб його запам'ятали таким. Але цій посмішці більше ніхто не вірив» [8, с. 145].

У першій частині роману помітно безсилля Ельзи – неповноцінність перед іншими персонажами, Ельза ніби залишається на два кроки позаду в своєму мовчазному очікуванні.

У другій частині роману Ельза входить у світ дорослих з усіма його вимогами і очікуваннями. Вона твердо налаштована боротися. На відміну від неї, Маттіас від розділу до розділу почувається дедалі гірше, він віддаляється від своєї сім'ї.

Ельза закінчила школу, їй виповнилося дев'ятнадцять років. Вона має свою квартиру в місті, але живе переважно в селі з матір'ю, батьком і Маттіасом. В майбутньому Ельза хоче займатися оленярством, тому і не намагається переїхати жити до міста.

Дідусь Ельзи помер кілька років тому, а бабуся живе в будинку з мамою і татом, перш ніж вона назавжди переїде до будинку пристарілих. Вона поступово втрачає розум, перетворюючись на безпорадну дитину. «Часто Ельза сиділа у вітальні на дивані з Ахкку, ще і ще слухаючи розповідь про її молодшу сестру, відчуваючи крижаний холод. Вії Ахкку впиралися в сині кола під очима. Ахкку плакала, говорячи як дитина, засмучена одинадцятирічна дівчинка, якою вона була» [8, с. 163].

На цьому етапі роману Роберт разом з компаньйоном мучать північних оленів, розчленовують тварин і продають їх м'ясо на чорному ринку Швеції та за кордоном. Тепер у Роберта є смартфон, тож він почав знімати відео своїх звірств.

В селі говорять про постріли, які чули на передодні. Якось Ельза знаходить сліди на снігу, і знаходить два поліетиленові мішки, в них, окрім нутроців і частин двох північних оленів, пара рукавичок. Вигляд голови оленя змусила похитнутися. «Це були північні олені Маттіаса. Голова була в крові, під нею лежали кишки інші нутроці і копита» [8, с. 191].

Ельза вирішує зателефонувати поліцейському, він відповідає підкреслено байдужим тоном. Вона розповідає, що знайшла причину нещодавніх пострілів. «Чи варто мені просто залишити сумки тут. Ворони вже розірвали мішок і їдять вміст. Докази зникнуть. Тут є навіть рукавички, на них можуть бути залишки ДНК.» [8, с.192].

Розмова десять років потому повторюється. Поліція знову не має ресурсів, щоб приїхати на місце злочину. Розлючена Ельза іде до дому, але потім повертається до струмка. Вона тягне мішки по снігу назад до машини та іде прямо до поліцейської дільниці. Але двері зачинено, рецепція пуста.

«Закрито. Знов. Цього разу миттєво. Отримання повідомлення займає деякий час. Зазвичай вони хоча б роблять вигляд, що планують щось зробити, щось розслідувати.» [8, с. 228].

Ельза дзвонить на «гарячу лінію». У відповідь Ельза знову чує замість «вбивство» – «крадіжка».

«- Значить, крадіжка. Виправляють її, він відповідав байдужим тоном. - Північний олень стоять на одному рівні з домашніми тваринами, як собака чи вівця, тому це не браконьєрство. Лось, це інше...» [8, с. 193].

Ельза вирішує сфотографувати мішки і відправити на електронну адресу місцевої газети. За п'ятнадцять хвилин репортерка з'являється під поліцейським відділком. У цій сцені Ельза зображена хороброю дівчиною з сильним характером. Вона ставить себе вище поліцейської влади, суспільства «більшості», коли привозить докази до поліцейського відділку.

На початку лютого Анна-Стіна та Ельза вдягнені в національний одяг, гуляючи по ярмарку, привертають увагу туристів, які хочуть мати екзотичні фото. «Люди позаду них юрмилися, щоб подивитися на прикраси. Ельза проігнорувала всі їхні захоплені погляди, відвернувши обличчя, коли вони піднімали телефони» [8, с. 221].

Ельза засмучується коли англомовна жінка торкається і робить їй комплімент через вбрання. Ельза – екзотика і для представників шведської більшості.

- Ну погляньте на них. Це все так екзотично для них. Вони колонізують нашу культуру своїм поглядом. Це огидно [8, с. 221].

Трохи більше ніж через місяць після випадку на ярмарку, Ельза знов робить моторошну знахідку: мертву корову. Ненароджене теля цієї корови зникло. Спочатку Ельза підозрює росомаху або іншого хижака, поки не виявляє отвір від кулі. Хтось прострелив мозок, вспоров живіт і забрав з собою ненароджене теля.

Ельза вирішує піти за кривавим слідом, який приводить її до дому Роберта. На місці вона викликає поліцію. Тато злий на Ельзу, що вона з власної ініціативи поїхала до Роберта, не чекаючи приїзду поліції, та не дочекавшись батька або Маттіаса. Вони обидва скептично ставляться, в тому, що їй може пощастити, та вона зможе змусити поліцію розпочати розслідування. Але вперше поліцейська машина опиняється поруч з місцем злочину. Ельза змушує поліцейських оглянути будинок Роберта, куди веде кривавий слід. Ельза знає, там є склад убитих тварин. Роберт намагається перешкодити їм, вимагаючи ордер на обшук. Він принижує Ельзу, не добираючи слів.

Той факт, що поліція залишає будинок Роберта без обшуку, змушує Маттіаса тікати від реальності, ховаючись у своєму холостяцькому житлі. Ельза хвилюється за Маттіаса. Вона боїться знайти його мертвим. Вона знаходить його на підлозі земляного льоху, п'яного і пригніченого.

З дитинства між Ельзою та Маттіасом утворилася дистанція. Маттіас завжди ставився до Ельзи як до слабкої молодшої сестри, та тепер Ельза стає турботливою дорослою жінкою, а Маттіас ховає слабку розчаровану душу за гнівом.

Як результат свого прагнення справедливості Ельза отримує повідомлення з погрозами. Можливо, це Роберт. В момент, коли Ельза

залишається дома сама, відчуває наближення біди. До будинку на повній швидкості наближається чийсь скутер, як Ельза думає – Роберт. Чоловік встає, в його руках предмет схожий на рушницю. Вона робить спробу додзвонитися татові, але його телефон не відповідає.

- Де ти, Лапп? – Настала тиша, поки в інше вікно, мабуть, у вітальні. – Ти повинна навчитися мовчати!» Вона знову подзвонила татові, і тепер він відповів: «Що сталося?» У роті так пересохло, що губи прилипли до ясен. «Роберт. Він тут...» [8, с. 304].

Роберт розуміє, що будинок замкнений, і розбиває вікно. Ельза з останніх сил тримає ручку дверей, поки на решті не чує звуку двох скутерів батька і Маттіаса. Згодом поліцейські Хенріксон і Люнгблад прибувають щоб зафіксувати свідчення:

- Там досить темно. Ви впевнені, що бачили саме його?

- Абсолютно впевнена.

- Ти не чуєш, що вона каже? Вона абсолютно впевнена! - гаркнув тато» [8, с. 308].

Через пару днів Ельзі повідомляють, що Роберт має алібі, він був вдома. Його скутер на ремонті, а сліди на снігу не збігаються з розміром взуття Роберта. Через відсутність свідків, ніхто не може довести, що Роберт був на місці події. Ельза залишається безсилою проти Роберта, коли перевагою є вік, стать і етнічна приналежність.

Друга частина висвітлює час десять років потому, ненависть і погрози проти саамів продовжують зростати, а в громаді Ельзи все більше північних оленів катують і вбивають. Нарешті їй досить, і вона вирішує дати відсіч апатичній поліції. І важко не відчути жаль до мук Маттіаса, з якими він бореться.

Остання частина роману починається під час щорічної розмітки телят і закінчується в серпні: «Ельза дивилася на стадо, але продовжувала втрачати концентрацію. «Вона щойно побачила своє теля», - гукнув Матіас з іншого

боку... Табун заспокоївся, і вона змогла легко зловити теля, петля замкнулася навколо задньої ноги. Теля боролось з нею вигинаючись і відсмикуючись назад, але незабаром вона поклала його на землю. Цього разу її рука трохи тремтіло коли вона робила надрізи. «Я не володію тобою, ти належиш собі. Ти мій в борг» [8, с. 348].

Час плине, її подруги створюють сім'ї, живуть звичайним життям саамських жінок. Розмова між Ельзою і однією з подруг висвітлює, наскільки вирізняються Ельзині погляди на життя оленярів та які вимоги суспільство оленярів висуває до дочок та синів: «Пам'ятаєте, як старі чоловіки казали, що їзда на снігоходах може пошкодити наші яєчники, що ми не повинні ставати пастухами, тому що це небезпечно? Бо у нас не буде дітей» [8, с. 356].

Під час таврування телят присутні всі жителі саамського села, всі в захваті від того, скільки нових телят народилося цією весною. Ахкку, що тепер живе в будинку для літніх людей, теж приходиться розділити хвилювання з усіма.

Мати Ельзи, що протягом перших двох частин намагається довести, що гідна бути прийнятою саамським суспільством, віддаляється від сім'ї. Вона втомилася боротися. У батьків тепер окремі спальні, мати живе в кімнаті для відпочинку. Під ліжком у неї гантелі, на вікні орхідеї та рожеве покривало на ліжку. Ельза вважає, що вона втрачає своє бажання бути саамкою. Вона поступово повертається до тієї спільноти, де вона народилася.

Ельза вічуває тривогу з наближенням осені і зими. У лісі Ельза швидко крокує, вона знає кожен звук, запах, каміння та дерева в лісі. Резонуючий запах вихлопних газів привертає її увагу. За двадцять метрів перед нею лежить перевернутий автомобіль, а під ним бачить ногу. Поряд з квадроциклом скиглить пес, який різко починає гавкати, коли бачить Ельзу. Вона пробирається до квадроцикла і бачить чоловіка, який голосно дихає. Це Роберт Ісакссон.

«Боже, не стій, – пршепотів він. Його губи були потріскані й сухі. – В мене ноги застрягли» [8, с. 362].

Замість того, щоб допомогти Роберту, вона виймає гвинтівку й спрямовує зброю йому в голову. Не довго думаючи, вона зробила кілька кроків до нього і притиснула ствол йому до потилиці. «Так ти вчиняєш з оленями? Коли найжджаєш на них і повільно мучиш до смерті?» [8, с. 363].

Але вона стріляє в небо. Ельза стояла над безпорадним Робертом, чий ноги були міцно затиснуті під квадроциклом, в іншому випадку вона була б безсила проти нього. Довгоочікувана помста Ельзи.

У той самий час, коли Ельза знаходиться в лісі поруч з Робертом, Маттіас іде до річки з собою він має вудки і зіпсовані заброди, щоб приховати самогубство. Коли Ельза вистрілює, собака Роберта біжить до річки, Маттіас в паніці та страху кидає собаку в річку, він думає що це Роберт стріляв по оленях. Собака опиняється на острові посеред річки. Маттіас йде на зустріч пострілу і зустрічає Роберта, якому вдалося вибратися з-під квадроциклу. Роберт кидається до зіпсованих забродів, щоб врятувати свою собаку. Маттіас намагається його зупинити. Але марно. Надягнувши заброди, Роберт тоне в річці.

«Він послизнувся на скелях і впав. Я побіг до коси, думаючи що зможу його врятувати. Я кинувся навпростець. Він зупинився. – Але я промахнувся...» [8, с. 408].

Коли поліцейські зясували, хто є власником забродів, навідуються до будинку Маттіаса. Ні мама, ні тато, ні Ельза не вірять, що Маттіас міг убити Роберта. До того ж Ельза не розуміє, як Роберт звільнився від квадроцикла. Їй потрібні відповіді від Маттіаса, а він не відповідає на дзвінки, та не бажає ні з ким говорити. Ельза знаходить його на ліжку одягненого, а поруч стоїть мішок з його речима. Ельза хвилюється за Маттіаса з тих пір, як Лассе скоїв самогубство. Ельза відразу розуміє, що задумав Маттіас. «Ти б убив себе. Убив.

Так?» Він опустил руки, він повинен був, щось відчувати, але в середині було мертво» [8, с. 411].

Матіас звертається до оздоровчого центру саамів, що спеціалізується на психічних розладах. Він нарешті отримує підтримку, яка була йому потрібна.

Поліція виконує слідчі дії, що підтверджують висновки саамської громади.

«Туші північного оленя, лосині стейки, навіть ведмежа голова. Так у морозильних камерах Роберта Ісакссона була ведмежа голова.... Роберт був мертвий і похований, але казка про нього житиме ще довго, вона була в цьому впевнена. Його будинок потроху руйнувався, штори спочатку вигоріли на сонці, а потім розпалалися на вікні. Хіба що хтось, із небагатьох його родичів, зглянувся над жалюгідним місцем. Але це не була його мати... Дах колишнього сараю, який тепер був складом, обвалився, там ховалися дрібні тварини. Сільські діти знаходили дорогу туди, лякали один одного, стверджуючи, що Роберт не дає спокою будинку....» [8, с. 418].

Роберт стояв за всіма вбивствами оленів. Його будинок в середині нагадував катівню.

2.4. Система художніх образів роману «Крадіжка»

У романі діє шість персонажів, які є ключовими для розгортання сюжету «Крадіжки». Вони представлені як впливові особистості, навколо яких відбуваються основні події: Ельза, Ахкку, Маріка, Лассе, Маттіас і Роберт Ісакссон. У цьому контексті Ельза є центральним персонажем, в той час, як інші персонажі рухаються на периферії, відіграючи важливу, але не центрально-значущу роль у розвитку подій.

За Ельзою читач спостерігає у двох періодах її життя: у дев'ять і дев'ятнадцять років. Ельза молодша дитина в родині, батько якої є саамо-

оленярем, чиї знання та справа передається з покоління в покоління. Лестадіус довгий час створювала книги для дітей і молоді, тож досить вправно зображує дітей. Її юна героїня правдоподібна та вразлива Ельза потрапила в пастку подій, які вона боїться озвучити. Вона чітко описує, як вплив упереджень і страху довгостроково впливають на дитину.

Історія Ельзи розгортається протягом 10 років, і читачі можуть легко побачити наслідки суспільних упереджень, оскільки вони впливають на цю молоду дівчину та тих, хто їй близький. Убивство її улюбленого оленя Настегаллу, скоєне на її очах, назавжди руйнує безтурботне дитинство: «Ельза повільно витягла руку з кишені, залишивши вухо і застібнула блискавку» [8, ст 46]. «Спочатку вона пішла до сараю і перевірила вухо, яке сховала в дальньому кутку... Там воно швидко висохне і втратить запах. Щодня Ельза ходила до сараю, щоб помацати м'яке вухо і подивитися, чи воно закінчило сушитися. Часто вона брала вухо з собою, щоб просто тримати його деякий час» [8, с. 56].

Лестадіус добре вміє дивитися на світ очима дитини, а пізніше — очима розлюченої та наляканої молоді жінки. Подорослішавши, Ельза вирішує зупинити вбивства північних оленів такими людьми, як Роберт Ісакссон,

Ельза має потужний внутрішній стрижень, вона прагне, щоб саами отримали гідне визнання, водночас вона боїться, що саамське село відвернеться від неї, через її небажання коритися архаїчним звичкам. У дитинстві Ельза перебирає на себе проблеми дорослих, тільки подруга Анна-Стіна бачить її маленькою дівчинкою, якою вона є насправді. З віком Ельза стає активною і ініціативною молодою жінкою, вона не погоджується з установленими правилами, кидає виклик суспільству, обидвом світам шведському і саамському.

Бабуся, або саамською її називають ахкку (ahkku – бабуся) [27], яскрава представниця того старого покоління саамів, що оберігають власні традиції. Бабуся навчає Ельзу багатьом речам: «Ти повинна розуміти, що потрібно

проявляти повагу до північного саява. Не можна ходити і кричати. Це може бути небезпечно!» [8, с. 92].

Ахкку персоніфіковує знання і досвід минулих поколінь. Вона це мова, звичаї і релігія, що дивом збереглися. Це образ всіх саамів, що пройшли через пекло насильницької колонізації, асиміляції і примусового переселення. Її світ дуалістичний, вона шведська саамка, що говорить шведською і саамською, співає псалми і йойки. Ахкку дуже вразлива, їй потрібна підтримка, як потрібна вона культурі саамів, що може зникнути.

«Ельза втупилася в темряву... все, що вона могла зробити, це дозволити їй знайти дорогу назад з потойбічного світу» [8, с. 238].

Ахкку збрала у собі два світи, християнський образ, який був нав'язаний шведським суспільством, яке намагалось асимілювати саамів, та зробити їх зручними для себе. «Ахкку любила розповідати про Божі випробування і про те, що все сталося не просто так. Ельза давно вирішила, що Бог не для неї, і коли Настегаллу загинув, вона була повністю переконана в цьому» [8, с. 49].

Представниця іншого покоління, це істинний образ, який шанує усе, що було унаслідковано нею від предків. Усе, чого вчиться Ельза про те, як бути саамом та хто такі саами, вона дізнається від бабусі. Образ Ахкку демонструє результат довгого втручання шведів у життя корінного населення, погляди її часті дисгармоніюють саме через це. Ельзі доводиться постійно обирати як поводитися: «...І бути змушеною брехати. Це знову спіткало її: вона збиралася збрехати поліцейському та віруючій у пекло Ахкку» [8, с. 39]. У цій жінці зібрана вся туга за світом саамів.

Мати головної героїні Ельзи та її старшого брат Маттіаса – Маріка. Заключний жіночий образ, важливий для розуміння спадковості історії саамів. Роль матері Ельзи в саамському селі здається найскладнішою. Сусіди називають її рівгу (rivgu), що в перекладі означає не саамська жінка [28]. Одружившись з батьком Ельзи, вона відмовилася від життя в місті,

повернувшись до основного саамського ремесла та способу життя серед природи та оленів. Це жінка, якій постійно потрібно доводити всім, що вона достатньо саамка: «Вона не була з родини оленярів... була з півдня і подала заявку до Саамського освітнього центру, щоб споріднитися зі своїм внутрішнім саамом. Виявилось, що вона має саамське коріння і познайомилася з саамським чоловіком, але все одно не стала тією людиною, якою сподівалася бути» [8, с. 236]. Вона говорить саамською мовою, живе, як саамка, шиє саамські вироби, допомагає чоловіку з оленями, але все одно не отримує поваги від сусідів. Можливо, вона займається національним ремеслом, щоб довести всім що вона саамка, без якого вона відчуває себе безсилою і негідною саамської культури. На відміну від неї Ахкку народилася саамкою і має більше поваги, це пояснює вчинки матері по відношенню до ахкку.

Лассе на пару років старший за Маттіаса. Його батьки померли, коли Лассе був маленьким. Його старша сестра замінила йому матір, вона ставилася до нього як до власного сина. Лассе втратив спадкове ремесло оленяра, що передається від батька до сина. Не бути оленярем для Лассе все одно, що втратити свою саамську ідентичність.

Лассе – саам, який не став оленярем, натомість він обрав для себе роботу на шахті, що також часто траплялося у саамських общинах. Людей, які обрали подібний шлях, сприймали як зрадників. Адже справжні саами мають продовжувати вікову традицію випасу оленів.

Доволі лаконічно, але швидко його історія закінчується ще в першій частині – Ханні (старшій сестрі Лассе) дзвонять і повідомляють, що він покінчив з життям самогубством: «Лассе не був першою людиною в Сапмі, що наклав на себе руки, за ним були і інші.... А що, коли правильно вчиняють ті, хто закінчують життя самогубством? Ті, хто сказав, що більше не може терпіти і залишають позаду все, що боліло. Ті, хто зробив заяву на весь світ. Дивитися до чого ви нас спонукають? Ми більше не можемо терпіти. Ми

скоріше вб'ємо себе, ніж будьмо дивитись, як катують і вбивають» [8, с. 187]. Життя цього персонажа обривається швидко, та читачі розуміють, що саме спонукало його до такого радикального рішення. Історія про самогубство була особливо сильною, і вона відобразилася на житті Ельзи та інших. Його образ потім переслідує героїню як голос совісті. В третьому розділі Ельза говорить: «Лассе сказав мені не стріляти в нього, тому я направила гвинтівку в небо... Ми обоє були там не випадково, – продовжила вона. Я відчувала Лассе так сильно...» [8, с. 411]. В кінці Ельза також згадує Лассе, як і протягом усієї книги, як людину, що розуміла її краще за інших, і яку вона розуміла краще за інших. Для неї його постать важлива для становлення її як особистості «Він мені допоміг. Я думаю, що він був єдиним, хто розумів, коли мені було важко, хоч він і не говорив багато, але був поруч... Він підозрював, що я побачила щось дуже страшне... Він це розумів, але й не змушував мене про це говорити... Коли Лассе помер, я хотіла поховати цю таємницю разом з ним і більше ніколи не буду про це думати» [8, с. 434].

Роман також піднімає досить тяжку для саамського народу тему самогубств. Бути чужим серед своїх – тяжка та не посильна ноша, і майже кожна саамська родина має власну подібну трагедію. Письменниця не намагається з'ясувати, що може бути причиною самогубств, її більше цікавить ставлення суспільства до самогубців: «Самогубство – це те, через що пройшла кожна саамська родина. Я хочу, щоб суспільство знало, ось що відбувається з людиною, яка отримує так багато ненависті» [24]. Інший раз, коли тема самогубств спливає у романі, це час, коли старший брат Ельзи намагається себе вбити.

Дослідження в Швеції також були зосереджені на розумінні та виявленні інших індивідуальних факторів ризику, які пов'язані з суїцидальною поведінкою. На ризик самогубства також може впливати індивідуальна

вразливість або стійкість, пов'язана з генетичними та біологічними факторами.¹

Маттіас – старший брат Ельзи. Він відчуває велику злість, через усіх убитих оленів. Хоча за зовнішньою силою, приховується вразливість. Для Маттіаса головне в житті мати повагу свого старшого друга Лассе. Коли Лассе кінчає життя самогубством, Маттіас втрачає опору і ставить під сумнів своє місце на землі. Маттіас – представник втраченого покоління. Напруга між саамами та іншими жителями отруює покоління. Протистояння між Маттіасом та Робертом Ісакссоном, призводить до смерті останнього, а самого Маттіаса підводить до думки покінчити з собою. «Він послизнувся на скелях і впав. Я побіг до коси, думаючи що зможу його врятувати. Я кинувся навпростець. Він зупинився. – Але я промахнувся...» [8, с. 411].

Роберт Ісакссон, чоловік середнього віку, виступає в романі головним призвідником незаконного полювання на північних оленів і торгівлі їх м'ясом. По смерті батька, Роберт продовжує своє злочинне життя, але тепер всю відповідальність несе самотійно. Роберт – холоднокровний вбивця тварин, що обожнює адреналін який отримує від катувань і вбивств. Він не приховує своєї ненависті до саамів і не цурається погрожувати Ельзі. Він живе в напівзруйнованому будинку, тепер з ним тільки алкоголь і вірна собака Райя – єдина жива істота, до якої він ставиться з любов'ю. Коли гвинтівка націлилася на собаку, Роберт без вагань кидається її рятувати. «Елкхаунд загарчав голосніше і відтягнув верхню губу, оголивши гості ікла. Потім Ельза націлила гвинтівку на собаку. Роберт схопився за мох. – Залиш її в спокої!...» [8, с. 363].

Роберт Ісакссон постає в світі Ельзи проявом чистого зла. Це з нього починається розповідь, він той самий механізм, що запускає, ряд сюжетних подій у романі. Ісакссон живе в сусідньому селі поряд з родиною Ельзи. Він

---

¹ Детальніше див. <https://ki.se/en/nasp/national-action-programme-for-suicide-prevention-in-sweden>

озлоблений і небезпечний чоловік, чії виплати соціального страхування через травму спини ось-ось закінчаться, тому що лікар SI Office визнав його здатним працювати. Він відомий браконьєр, але поліція рідко розслідує ці питання, частково тому, що він знищує всі докази, які може, але часто тому, що місцеві жителі бояться давати свідчення проти нього. Знову і знову поліції не вдається розслідувати вбивства північних оленів, і коли батько Ельзи повідомляє про вбивство Настегаллу та наполягає, щоб вона супроводжувала його до поліцейської дільниці, Ельза надто налякана, щоб ідентифікувати чоловіка.

Підступний мисливець, цілеспрямовані вбивства якого вважаються простою крадіжкою, в очах закону. Він встиг зрізати з тварини розпізнавальний знак – вуха. Вбивства доставляють Роберту щире задоволення. «Північні олені не кричать від болю. Шкода, правда... Коли олень заплющив очі, Роберт опустився на коліна і уважно спостерігав за ним. З його ніздрів виривалося тепле повітря. Його хутро мерехтіло. Він міцно схопив його морду всією рукою, навіть коли дився в сани. Чи повинен він дістати сокиру? Так. Він підвівся, з зусиллям підійшов, підняв зелений брезент, який задерев'янів від холоду, і знайшов сокиру. Метелики в животі. Може відрубати по одному копиту? Минулого разу, коли він це зробив, Петрі ледь не знудило, а Роберт посміявся з нього. Петрі завжди вбивав оленів занадто швидко. В нього не вистачало терпіння» [8, с.155].

Зрізавши вуха злочинець зробив сою жертву невпізнаною. Саами на вуха оленів наносять мітки, за якими відрізняють своїх оленів. Чоловік не помітив, що загубив одне з відрізаних вух. Ельза знаходить його й ховає в кишені, яке лишається з нею нагадуванням на все життя. «Ельза повільно витягла руку з кишені, залишивши вуха і застібнула блискавку» [8, с. 44].

Калейдоскопічний погляд в романі на расизм і травму – ефективний, але іноді незбалансований. Роберт, який тероризує Ельзу протягом усієї книги, часто п'яний, живе в недоглянутому домі та має складні стосунки з родиною. Він переконаний злочинець, якщо побачити його очима травмованої 9-річної

Ельзи, але коли вона виростає, він стає символічним втіленням поширеної природи анти-саамського расизму. «В нічних кошмарах вона бачила його посмішку. Годин сну ставало все менше. Її світ звужувався» [8, с. 336]. Якщо інституційний расизм, з яким стикаються саами, щось показує, так це те, що соціальні ізгої, втіленням яких є Роберт, насправді діють не поодиноці, а що ширша мережа спільників – об'єднаних і організованих через поблажливість, ненависть або мовчання – сприяє їхнім діям.

Не зважаючи на те, як багато часу приділено саме цьому героєві, та як детально описується його життя та навіть побут, де він живе і що він робить, образи негативного героя у романі не розкриті, авторка зумисне не надає їхнім характеристам людських рис, створюючи цим самим чисте зло, з яким спочатку стикається в дитинстві, а потім і протистоїть у зрілому віці головна героїня: «Я впевнена, що це Роберт. Це він стріляє в оленів, ганяє за ними на своєму снігоході і катує. Одного разу хтось вирізав матку у тільної корови, поки вона була ще жива, а теля забили до смерті... Так, всі знають, вони наповнюють свої морозильні камери м'ясом північного оленя, щоби потім продавати.» [8, ст 50].

Лестадіус розповідає про структурний расизм і злочини на ґрунті ненависті, які визначають повсякденне життя корінного населення Скандинавії.

Тож маємо персонажа, що втілює у собі концентрацію усієї образи та несправедливості, що було скоєно шведами.

Висновки до розділу 2. Роман Анн-Гелен Лестадіус «Крадіжка» розгортається у двох часових площинах: у часи дитинства головної героїні та її дорослому віці. Місцем дії виступає північних регіон Швеції, земля Сампі. Головними персонажами є представниками корінного населення Швеції саами.

Роман засновано на реальних подіях, він оповідає про реальні проблеми. Те, що Ельза бачила вбивство оленя та усвідомила загрозу, назавжди змінює героїню, і протягом багатьох років вона носить із собою вухо свого вбитого оленя, як постійне нагадування про небезпеку, що тяжіє не тільки над нею. Родина та близькі марно намагаються борються за справедливість, а в тиші зростає відчай.

Було визначено систему образів персонажів, та виявлено, що в кожному з них закладена життєва та історична проблема, з якою стикаються саами протягом поколінь. Авторці важливо передати усі деталі саамського життя, та усі проблеми, з якими їм доводиться стикатися, в чому є стилістична особливість роману.

«Крадіжка» спонукає звернути увагу на проблему переслідування за національною ознакою, де життя тварин може бути не просто джерелом їжі чи фінансовою вигодою, а натомість способом життя, що безповоротно вкрадено.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження були вивчені питання впливу історичних подій на створення роману Анн-Гелен Лестадіус «Крадіжка» та вплив нинішньої ситуації у Швеції на суспільство через окремих персонажів, з'ясовано значення понять «культурно-історична школа», «йойку», «роман-журналістське розслідування» для ретельного аналізу означеного роману.

В ході дослідження було прояснено та унаочнено ставлення шведів до саамів, були розглянуті етнічні питання, а також внесок саамів у шведську літературу. Уряд Швеції не припиняє будувати шахти та електростанції на землях саамів, і сподівається і надалі користуватися природними ресурсами.

Пригноблення культурних та релігійних особливостей саамського суспільства є ще одною невід'ємною складовою історії національних меншин. Та відносно нещодавно почали формуватися шлях до змін. Було визначено, що Анн-Гелен Лестадіус у своєму романі спирається на велику кількість конкретних фактів. Тож кожна деталь в її роботі заснована на реальних подіях. Розкриття умов та історії створення роману, дозволяють зробити висновок про те, що роман засновується на реальних подіях, і може бути визначений як роман – журналістське розслідування, оскільки природа цього жанру дозволяє поєднати фактичний матеріал з авторським художнім переосмисленням.

У бакалаврській роботі вперше здійснено аналіз особливостей структури та композиції досліджуваного роману. Ми прийшли до висновку, що в романі «Крадіжка» сюжет зосереджено у двох часових площинах, коли головній героїні Ельзі дев'ять та дев'ятнадцять років. Історія ведеться на північній території Швеції про саамські родини, та їхнє не просте життя. Також досліджено композицію роману; визначено систему образів, центром якої виступає власне головна героїня та її особистий конфлікт із дорослим чоловіком шведом, який на її очах вбиває оленя; образи інших персонажів –

втілення трагедії, спричиненою спадковою ненавистю на етнічному підґрунті. У центрі оповіді саамська дівчинка Ельза, дочка саамів оленярів.

На прикладі шести центральних персонажів, чий життя та історії так чи інакше пов'язані, досліджувалися історії та долі людей, що мали різні трагедії в житті. Висновуємо, що серед іншого персонажі є своєрідними уособленнями таких актуальних проблем шведського суспільства, як екзистенційна криза та самогубство, ксенофобія, расизм, пошуки самоідентичності, звірські вбивства, браконьєрство, що не переслідуються та не караються законом, патріархальні структури. У ході дослідження вдалося з'ясувати, які проблеми уособлюють кожен з наведених у романі головних героїв. Проаналізовані причини появи персонажів твору та простежено за їхніми долями.

Таким чином, можемо стверджувати, що авторці важило передати усі деталі саамського життя, та усі проблеми, з якими їм доводиться стикатися. Роман спонукає звернути увагу на проблему переслідування за національною ознакою, де життя тварин може бути не просто джерелом їжі чи фінансовою вигодою, а натомість способом життя, що безповоротно вкрадено. «Крадіжка» – це сконцентрована історія саамів у Швеції, віртуозно скомпонована розповідь про жагу до змін та відновлення справедливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Видання саамської літератури — від християнських перекладів на саамську Видавництва Кірсті Палто Рауна Куокканен Дослідження літератури індіанців, том 22, номер 2, Літо 2010 р. С. 42-58 (Стаття)
2. Південносаамський священик Андерс Ф'ельнер (1795-1876) та фінський священик Якоб Феллман (1795-1875).
3. Чорна, О. В. (2017). Роман-журналістське розслідування як вид художнього твору. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Журналістські науки, (1191), 13-19
4. Abend, Lisa (Jan 31, 2023). "Her Culture Was Suppressed for Centuries. Now It Powers Her Best Seller". The New York Times. Retrieved September 3, 2023
5. Clark, T. The Social Vision of Charles Dickens. Victorian Studies, vol. 5, no. 4, 1962, pp. 309-328
6. "Folkrätt och människovärde åsidosätts i fjälljaktutredning" | Svensk Jakt. Publicerad 4 november 2021
7. Johanna Adriansson. "Du skulle ta livet av dig. Du skulle det. Eller hur?" Makt och maktlöshet i romanen Stöld utifrån en intersektionell analys med ett didaktiskt perspektiv. 2021. 49 с.
8. Laestadius, Ann-Helén. Stöld. Stockholm : Romanus & Selling. 2021. 441 s.
9. Länsman, Ursula. "Sami Culture and the Yoik". FolkWorld No. 9. May 1999. April 2003
10. Lee, Joseph (January 20, 2023). "In this Swedish bestseller, a young Sámi woman fights for survival". Grist. Retrieved September 3, 2023.
11. Lehtola, Veli-Pekka. The Sami People: Traditions in Transition. Trans. Linna Weber Muller-Wille. Aanaar-Inari 2002.

12. Litteraturens Sápmi, Johan Sandberg McGuinne och Anne Wuolab, litteraturbanken, 2023
13. Olausson, U. (2018). Stieg Larsson's 'Millennium' Trilogy: Interpersonal relationships in a time of global capitalism. *Scandinavian Journal of Social Theory*, 19(2), 180-192.
14. Samernas hälsosituation i Sverige – en kunskapsöversikt, Södra Lapplands Forskningsenhet, på uppdrag av Sametinget, 2009, 99 s.
15. <https://www.informationsverige.se/uk/om-sverige/individens-rattigheter-och-skyldigheter/rattigheter-for-nationella-minoriteter-och-urfolk.html>
16. <https://www.sapmi.se/vart-arbete/juridik/renbetesmal/girjas/sammanfattning-girjas/>
17. <https://www.cbc.ca/news/world/church-of-sweden-sami-indigenous-1.6263595>
18. <https://svenskjakt.se/opinion/debatt/rikta-ilskan-mot-mig-inte-mot-samerna/>, 14/12-2022, Erik M Рунессон, Голова Ренмарккомітету
19. <https://www.britannica.com/biography/Hippolyte-Taine>
20. https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Hippolyte_Taine
21. <https://litteraturbanken.se/diktensmuseum/samisk-litteratur-inledning/>
22. <https://samer.se/3829> Karin Skoglund
23. <https://www.bonniersbokklubb.se/aktuellt/aretsbok/vinnare-arets-bok/>
24. <https://www.nytimes.com/2023/01/30/books/stolen-book-sweden-sami.html>
25. <https://fivebooks.com/best-books/nick-davies-on-investigative-journalism/>
26. <https://www.swedishlapland.com/sv/stories/atta-arstider/>
27. <https://sv.glosbe.com/se/sv/%C3%A1hkku>
28. <https://sv.wiktionary.org/wiki/rivgu>
29. <https://www.samer.se/historia>
30. <https://newtownreviewofbooks.com.au/ann-helen-laestadius-stolen-reviewed-by-ann-skea/>

ДОДАТКИ

Додаток А

Закон про оленярство (RNL, 1971:437) регулює оленярство, яке також включає право саамів на полювання та рибальство. Згідно зі ст. 25 цього закону, житель саамського села може полювати та рибалити на відкритій місцевості в тих частинах пасовища села, які належать до оленячих гір або Лапландії, якщо там дозволено оленярство.

Відповідно до § 31 RNL саамське село або член саамського села не може передавати права, які є частиною права на оленярство. Немає іншого законодавства, яке б подібним чином обмежувало власника права на полювання реалізувати свої права. Власник землі, як власник права на полювання, може вирішувати, чи повинні інші мати можливість полювати на його чи її угіддях.

Додаток Б

Деякі роки в історії саамів:

1543: Густав Васа підтверджує кордон Лапландії та права власності саамів, а також права полювання та рибальства.

1634: у Пайт-Лапландії знайдено срібну руду, яка стала новим основним джерелом доходу штату.

1673: Карл XI прискорює колонізацію лапландських земель через Лапландський плакат. Однак для нового будівництва потрібна згода саамських радників.

1685: Карл XI наказує знищити саамську релігію як ідолопоклонство.

1877: все навчання в саамських школах повинно проводитися шведською мовою.

1886: Закон про випас оленів передає землю для випасу оленів колективно селу лапландців, а саами втрачають своє індивідуальне право власності на

землю.

1921: в Упсалі засновано Інститут расової біології. Люди фотографують, вимірюють і оцінюють саамів для дослідницьких цілей.

1928: Новий закон про випас північних оленів повністю скасовує незалежність лапландських сіл.

1977: Риксдаг визнає саамів корінним народом.

1992: Риксдаг засновує саамський парламент, того ж дня ухвалює законопроект про вільне полювання на дрібну дичину на саамських землях.

2020: історичне так зване рішення у справі Гірджас не виноситься, коли Верховний суд погоджується, що саамське село Гірджас має виключне право вирішувати, чи можна іншим особам дозволяти полювати та рибалити на території саамського села понад ліміт вирощування.

2023: Рідкісноземельні елементи виявлені в руді Per Geijer поблизу Кіруни, що засмутило саамів, які вже сильно постраждали від видобутку на півночі.

Детальніше див.:

- 1) [Верховний суд щодо села Гірджас-Самі](#)
- 2) www.samer.se/historia

Додаток В

Рамкова конвенція про захист національних меншин

Рамкова конвенція про захист національних меншин (Рамкова конвенція) є найбільш повним договором Європи, який захищає права осіб, які належать до національних меншин.

Це перший юридично обов'язковий багатосторонній документ, присвячений захисту національних меншин у всьому світі, і його виконання контролюється єдиним міжнародним комітетом, який займається виключно правами меншин: Консультативним комітетом. Він був прийнятий 10

листопада 1994 року Комітетом міністрів і набув чинності 1 лютого 1998 року. Зараз він діє в 39 країнах.

Рамкова конвенція про захист національних меншин не містить визначення «національної меншини», оскільки немає загального визначення, погодженого всіма державами-членами Ради Європи. Таким чином, державам надається певна гнучкість або поле розсуду, щоб вирішити, хто підпадає під охорону Рамкової конвенції. Це рішення має бути прийняте добросовісно, з дотриманням загальних принципів міжнародного права, в тому числі вільної самоідентифікації.

Принцип вільної самоідентифікації є наріжним каменем прав меншин. Це означає, що особи мають право самі вирішувати, чи бажають вони належати до національної меншини та до якої саме. Однак їхнє рішення має базуватися на об'єктивних критеріях, пов'язаних з їхньою ідентичністю, такими як релігія, мова, традиції та культурна спадщина.

Держави по-різному підходять до визначення національної меншини згідно з Рамковою конвенцією: від обмежувального підходу, який передбачає, наприклад, перелік традиційних груп, які мають користуватися захистом Рамкової конвенції; до більш відкритого підходу, гнучко застосовуючи статті конвенції до широкого кола груп.

Додаток Г

27 квітня 2005 року парламент Швеції оголосив, що необхідно розробити Національну програму запобігання самогубствам (bet. 2004/05: SoU11, rskr.2004/05: 218). 21 липня 2005 року тодішній уряд доручив Шведському інституту громадського здоров'я і Шведській національній раді охорони здоров'я та добробуту розробити пропозиції щодо політики та заходів, необхідних для національної програми запобігання самогубствам, які були створені в консультація НАСП. Це включало пропозиції щодо стратегій

і дій, орієнтованих на населення, для державних установ, округів і муніципалітетів.

Детальніше див.:

- 1) витяг із урядового законопроекту 2007/08: 110 Оновлена політика громадського здоров'я (березень 2008 р.)
- 2) <https://ki.se/en/nasp/national-action-programme-for-suicide-prevention-in-sweden>